

نگاهی دیگر
به هوش‌های
چندگانه

پرچانگی خوب نشانه‌های هوش کلامی-زبانی

محمد نیرو^۱ و مسعود غفاری شریف^۲

مقدمه

بحث هوش‌های چندگانه بر اصل تفاوت‌های فردی مبتنی است؛ تفاوت‌هایی که در مهندسی خلقت انسان‌ها برای گردش چرخ جوامع انسانی تنظیم شده‌اند. از این رو، لزوم شناخت و کاربست هوش‌های چندگانه توسط معلم در شیوه‌های برخورد با دانش‌آموزان و روش‌های آموزش، با توجه به تفاوت‌های فردی ایشان، اهمیت پیدا می‌کند. در این شماره و شماره‌های بعد قصد داریم نکات شناختی و کاربردی فرایند یاددهی-یادگیری را براساس هر یک از هوش‌ها بیان کنیم و هوش «کلامی-زبانی» نقطه آغاز آن است. هوش کلامی به توانایی استفاده از زبان برای توصیف حوادث، ایجاد ارتباط و استفاده از استعاره و اصطلاحات برای بیان افکار اشاره می‌کند.

مشخصه‌ها و مؤلفه‌های هوش کلامی-زبانی

بهترین روش برای سنجش هوش‌های چندگانه، برداشت واقع‌بینانه از نحوه انجام وظایف، فعالیت‌ها و تجربه‌های مربوط به هر مقوله هوشی است. از فهرست زیر می‌توان برای شناسایی هوش کلامی-زبانی دانش‌آموزان کمک گرفت، مشروط به در نظر گرفتن دو نکته:

- نباید این فهرست را یک آزمون در نظر گرفت.
- اطلاعات کمی (مانند تعداد دفعات بررسی هر مقوله هوشی) با تعیین میزان هوش در هر مقوله ارتباطی ندارد. بلکه هدف این فهرست ارتباط دادن فرد با تجربه‌های واقعی زندگی او به

- کمک این مقوله هوشی است. البته موارد بیشتری را که لزوماً در فهرست نیامده است نیز می‌توانید اضافه کنید.
- دانش‌آموزانی که این هوش در آن‌ها مسلط است، از مهارت شنیداری بالایی برخوردارند.
- کلمه‌ها را چه در گفتار و چه در نوشتار، هم از نظر معنایی و هم از نظر ساختار جمله‌بندی، درست به کار می‌برند.
- به خواندن، به‌خصوص خواندن داستان و شعر علاقه دارند.
- از بازی با کلمات لذت می‌برند؛ مثلاً بازی با کلمات هم قافیه. مثال: بگو «هشت»، «بشین برو رشت»، بگو «سه»، «زنگ مدرسه».

۱. دکترای برنامه‌ریزی درسی
۲. معلم ریاضی، منطقه ۴ تهران

- از بازی با جمله‌هایی که به خاطر همنشینی حروف متنافر تکرارشان سخت و سبب اشتباه می‌شود لذت می‌برند، ولی خود در این مورد مهارت دارند و کمتر دچار اشتباه می‌شوند. مثال: چایی داغه، دایی چاقه. یا شیش سیخ کباب، سیخ شیش هزار.
- به ساختار و صدا و معنا در زبان حساس هستند. مثلاً از هم‌سالان خود که در تلفظ کلمه‌ها مشکل دارند، ایراد می‌گیرند. مثلاً تلفظ عسک به جای عکس، تاسکی به جای تاکسی، سرفه به جای سفره.
- به راحتی معنی و مفهوم بعضی از لطیفه‌ها را می‌فهمند، آن‌ها را برای دوستان یا بزرگ‌ترها تعریف می‌کنند و از واکنش آن‌ها لذت می‌برند.
- دامنه لغات مورد استفاده آن‌ها نسبت به سنشان وسیع‌تر است.
- کلمه‌هایی را که خوانده یا شنیده‌اند در صحبت‌هایشان به کار می‌برند.
- می‌توانند داستان بسازند و داستان‌هایی را که شنیده یا خوانده‌اند دوباره تعریف و بازآفرینی کنند.
- در تعریف وقایعی که دیده یا شنیده یا خوانده‌اند مهارت دارند.
- اسامی مکان‌ها و زمان دقیق و جزئیات محل‌هایی را که دیده‌اند، به خوبی به حافظه می‌سپارند.
- از گفت‌وگوهای شفاهی لذت می‌برند و از طریق کلام به راحتی با دیگران ارتباط برقرار می‌کنند.
- بدون آمادگی قبلی قادرند سخنرانی کنند.
- در ارائه گزارش، مثلاً گزارش شفاهی و بیان خاطره از سفرهای علمی و غیره، توانا هستند.
- از ارائه گزارش‌های کتبی مانند توضیح و تفسیر داستان لذت می‌برند.
- در فعالیت‌های ادبی مدرسه مثلاً درست کردن روزنامه دیواری کلاس یا مدرسه شرکت می‌کنند.
- به سرعت تایپ کردن را فرا می‌گیرند.
- در یادگیری زبان‌های دوم و سوم، غیر از زبان مادری خود، استعداد دارند.
- در یادگیری درس‌های ادبیات، تاریخ، اجتماعی و انگلیسی، نسبت به ریاضی رغبت بیشتری دارند.
- از جمع‌آوری مجلات و کتاب‌های مورد علاقه و انواع لوح‌های فشرده صوتی لذت می‌برند.
- بهترین جایزه برای آن‌ها خرید یک دستگاه پخش‌کننده فایل صوتی^۱ است، چون به کمک آن‌ها می‌توانند زمان فراغتشان را به گوش دادن بپردازند.
- در جوابگویی به تلفن در منزل، چنانچه از طرف والدین منع نشده باشند، پیشقدم هستند.
- اشعار زیادی را از حفظ می‌دانند و به همین علت از حافظه خوبی برخوردارند که روز به روز به آن اضافه می‌شود.
- علاقه زیادی به خرید لوازم تحریر مانند مداد، دفتر، خودکار و قلم در انواع متفاوت دارند.
- به سرعت در کاربرد علامت‌های سجاوندی مثل «؟!» در نوشته‌هایشان مهارت پیدا می‌کنند.

روش‌های آموزش مبتنی بر هوش کلامی - زبانی

علاوه بر شکل‌های سنتی محتوا در هوش زبانی که همان محتوای مکتوب و کتاب ادبیات فارسی است، می‌توان برای رشد و پرورش هوش کلامی - زبانی دانش‌آموزان، دامنه‌ای متنوع از قالب‌های محتوایی و تجربه‌های یادگیری را در نظر گرفت. در این راستا، پیش‌بینی و طراحی تجربه‌ها و فرصت‌های یادگیری نظیر سخنرانی معلم، داستان‌سرایی، استفاده از پیش‌سازمان‌دهنده‌ها، بحث گروهی، گزارش‌دهی، بازی با لغات، روخوانی با صدای بلند، سخن‌گفتن فی‌البداهه، بازی با حروف و کلمات، سخنرانی دانش‌آموزان در مقابل جمع، هم‌خوانی، تک‌خوانی، گفت‌وگو و مباحثه، انتشار نشریات (کلاسی و مدرسه‌ای)، جمع‌آوری مجلات، اجرای نمایش‌نامه‌های کلاسی، مطالعه گروهی منابع درسی و کتاب‌های داستان، مفهوم‌پردازی تصاویر، نگارش فیلم‌نامه، استفاده از ضبط صوت برای ضبط صدای دانش‌آموز و ... ضمن افزایش حق انتخاب‌های معلم و دانش‌آموز، می‌تواند زمینه‌های متنوعی را برای توجه و رشد قابلیت‌های کلامی دانش‌آموزان فراهم کند.

البته باید به خاطر داشت که همه دانش‌آموزان نمی‌توانند همه مهارت‌های کلامی فوق را در سطح بالایی داشته باشند. برای مثال، برخی دانش‌آموزان ممکن است در خواندن مهارت خوبی داشته باشند، اما در نوشتن (نگارش) خوب نباشند.

عوامل محیطی هوش کلامی - زبانی

بر اساس هوش‌های چندگانه می‌توان برای عواملی از کلاس که موجب اختلال یا ارتقای یادگیری شده‌اند و همچنین عواملی که در کلاس درس وجود ندارند، ولی می‌توانند روند یادگیری دانش‌آموزان را در کلاس درس تسهیل کنند، شرایط لازم را فراهم کرد. برای مثال، در ارتباط با هوش کلامی - زبانی، موارد زیر قابل توجه‌اند:

- واژگان گفتاری چگونه در کلاس درس استفاده می‌شوند؟
- آیا معلم در گفتار خود از واژگان بسیار پیچیده و دشوار استفاده می‌کند یا از واژگان ساده و یا اینکه موارد استفاده را مطابق درک دانش‌آموزان انتخاب می‌کند؟
- کلمه‌های نوشتاری چگونه به دانش‌آموزان ارائه می‌شوند؟ آیا کلمه‌ها روی دیوار و از طریق پوستر یا نقل قول وی نمایش داده می‌شوند یا از طریق منابع اصلی به دانش‌آموزان معرفی می‌شوند؟
- آیا میزان آلودگی زبانی^۲ در کلاس بسیار زیاد است (مواجهه مستمر و تقلیدآمیز از عبارات و جمله‌های کلیشه‌ای)، یا اینکه خود دانش‌آموزان ملزم به افزایش اطلاعات زبانی‌شان هستند؟

بر اساس هوش‌های چندگانه می‌توان برای عواملی از کلاس که موجب اختلال یا ارتقای یادگیری شده‌اند و همچنین عواملی که در کلاس درس وجود ندارند، ولی می‌توانند روند یادگیری دانش‌آموزان را در کلاس درس تسهیل کنند، شرایط لازم را فراهم کرد. برای مثال، در ارتباط با هوش کلامی - زبانی، موارد زیر قابل توجه‌اند:

- واژگان گفتاری چگونه در کلاس درس استفاده می‌شوند؟
- آیا معلم در گفتار خود از واژگان بسیار پیچیده و دشوار استفاده می‌کند یا از واژگان ساده و یا اینکه موارد استفاده را مطابق درک دانش‌آموزان انتخاب می‌کند؟
- کلمه‌های نوشتاری چگونه به دانش‌آموزان ارائه می‌شوند؟ آیا کلمه‌ها روی دیوار و از طریق پوستر یا نقل قول وی نمایش داده می‌شوند یا از طریق منابع اصلی به دانش‌آموزان معرفی می‌شوند؟
- آیا میزان آلودگی زبانی^۲ در کلاس بسیار زیاد است (مواجهه مستمر و تقلیدآمیز از عبارات و جمله‌های کلیشه‌ای)، یا اینکه خود دانش‌آموزان ملزم به افزایش اطلاعات زبانی‌شان هستند؟

روش‌های هدایت رفتاری کلامی-زبانی

در مورد مشاوره‌های انضباطی و تأدیبی نیز می‌توان هوش‌های چندگانه را در نظر گرفت. برای مثال، برای مخاطبی که از این هوش بهره بیشتری دارد، می‌توان به طرق زیر اقدام کرد:

۱. با دانش آموز صحبت کنید.
۲. کتاب‌هایی را که به مشکل و راه حل آن می‌پردازند در اختیارش قرار دهید.
۳. روش سخن گفتن با خود را به او آموزش دهید تا برای کنترل رفتار خویش از آن استفاده کند.

QR کد

در حوزه نویسنندگی و پرورش مهارت‌های مرتبط نیز پیشنهاد می‌شود این نوع دانش‌آموزان را به تولید یک هفته‌نامه کلاسی راهنمایی کرد. ایشان در طول هفته با جمع‌آوری اخبار مدرسه و اتفاقات درون و برون کلاسی، اخبار ورزشی مدرسه، مصاحبه با معلمان، کارکنان و دیگر دانش‌آموزان مدرسه و درج عکس در هفته‌نامه و تایپ و تکثیر آن در بین بچه‌ها، حتی با فروش آن به قیمت ناچیز، میدان خوبی برای رشد خود فراهم خواهند آورد. در سایر درس‌های علوم انسانی مثل اجتماعی و هدیه‌های آسمانی، سخنرانی و گفت‌وگو برای بچه‌های با هوش کلامی-زبانی بالا ضروری است. معلمی که بتواند با توجه به اصول سخنوری، یک سخنرانی جذاب را به عنوان قسمتی از طرح درس خود ارائه دهد، ذهن این دانش‌آموزان را سیراب خواهد کرد. در شروع هر ساعت کلاسی نیز معلم می‌تواند بیان خلاصه جلسه قبل را با استفاده از فراگیرندگان باهوش کلامی-زبانی آغاز کند. با وجود آنکه شاید لازم نباشد معلم در تدریس علوم به اندازه درس اجتماعی صحبت کند، اما لازم است بداند بچه‌های باهوش کلامی حتی در کلاس علوم و آزمایشگاه نیز به صحبت وی و گفت‌وگوی متقابل نیاز دارند. همچنین، در درس ریاضی، با تنظیم سناریویی می‌توان سخنوری کار را با فن شروع کرد و پس از گپ و گفت وارد نوشتن اعداد و ارقام روی تخته شد. مثلاً در درس تقسیم می‌توان کار را با یک داستان بدین ترتیب شروع کرد: پدری بزرگی به سفر رفته بود و ... بعد جاهای دیدنی آن شهر را اسم ببریم. سپس به سراغ سوغات آن شهر برویم و پدر بزرگ را با سوغاتی برای بچه‌ها وارد درس کنیم. بعد برسیم به اینکه پدر بزرگ می‌خواهد سوغاتش را بین مثلاً سه نفر از نوه‌هایش تقسیم کند. به نظر شما چه کار بکند؟! بچه‌ها شروع به نظر دادن می‌کنند و هوشمندان کلامی هم به‌طور کامل در درس مشارکت خواهند کرد.

کلام آخر!

همان‌طور که پرچانگی یک دانش‌آموز عیب نیست، سکوت و شنونده بودن دانش‌آموز دیگر هم عیب نیست! این‌ها ویژگی‌های دانش‌آموزان با شاکله‌ها و صفات متفاوت هستند. اگر معلم این ویژگی‌ها را نشانسد و راه‌های ارتباط و روش‌های تدریس متناسب با مخاطبش را نداند، ممکن است به دانش‌آموز برجسته بزند و او را متهم کند!

پی‌نوشت‌ها

1. mp3 or mp4 player
2. Linguistic Pollution

۳. الْعِلْمُ فِي الصَّغَرِ كَالْتَقَشِّ فِي الْحَجَرِ (بحار الانوار، ج ۱، ص ۲۲۴)

تجربه‌های زیسته در دوره ابتدایی بر اساس هوش کلامی-زبانی

آقای مسعود غفاری شریف، آموزگار دبستان صلحا در منطقه ۴ تهران، چندین سال از این نظریه در تدریس خود بهره برده است. وی بر اساس مشاهدات خود می‌گوید: «گاهی برخی از سوءرفتارهای دانش‌آموزان بر برتری هوش کلامی-زبانی ایشان دلالت می‌کند. برای مثال، این دانش‌آموزان غالباً در کلاس بدون اجازه معلم حرف می‌زنند! در بحث‌های کلاسی فرصت صحبت به دیگر دانش‌آموزان را نمی‌دهند و وسط حرف دیگران می‌پرند و پرحرفی و پرچانگی می‌کنند. البته برخی ویژگی‌های مثبت نیز نشانگر این هوش برتر ایشان هستند. برای مثال، برای ارائه کنفرانس کلاسی زودتر از بقیه داوطلب می‌شوند. معمولاً قادرند نسبت به بقیه انشاهای بهتری بنویسند. اشعار را سریع‌تر و بانگیزه‌تر از بقیه حفظ و ارائه می‌کنند.

معمولاً بهترین ساعات درسی که می‌توان بچه‌های هوشمند کلامی-زبانی را شناخت و به ذوق آورد، کلاس‌های ادبیات است. همچنین، روان‌خوانی یا روخوانی از درس فارسی، با آمادگی و اعلام قبلی، یکی از میدان‌های رشد ایشان است.

داوطلب شدن همیشگی ایشان برای خواندن انشا در هر جلسه، از چالش‌های معلمان ادبیات آن‌هاست. در این حال، خوب است معلم ضمن ملاحظه مصالح سایر دانش‌آموزان، در هر جلسه فرصت ارائه به هوشمندان کلامی بدهد تا ضمن لذت بردن و احساس بالندگی در کلاس، ظرفیت آن‌ها را در پذیرش نقدها و تحلیل‌های فنی معلم در مورد انشایشان بالا ببرد. در این حال، جمع‌آوری انشاهای برگزیده در یک مجموعه به اسم خودشان، به‌ویژه در مورد این دانش‌آموزان و تکثیر و توزیع آن‌ها در میان بچه‌های کلاس و خانواده‌هایشان، طعم خوش نویسنندگی را برای همیشه در کام و ذهن ایشان ماندگار خواهد کرد.

همچنین، به دلیل ارتباط خوبی که هوشمندان کلامی با شعر و نظم دارند، معلم می‌تواند با درخواست کار اضافه حفظ شعر از ایشان، نقش پیام‌های اخلاقی، اجتماعی و غیره را به‌طور غیرمستقیم در نهاد آن‌ها بنگارد؛ همچنان‌که بنا بر فرمایش امام علی (ع) یادگیری در کودکی مانند نقاشی و اثر گذاشتن روی سنگ است^۲. از این‌رو بسیاری از بزرگ‌سالان اشعاری را که زمزمه می‌کنند محصول تلاش‌های دوران دبستان خود می‌دانند! دوبیتی‌ها، رباعی‌ها، اشعار کوتاه حاوی پیام‌های اجتماعی و اخلاقی و نثرهای ادبی مانند دیباچه گلستان سعدی از بهترین یادگاری‌های معلم در خاطرات آینده‌کودکان است که نمونه‌ای از آن در فیلم مربوط به کد کیوآر بالای صفحه دیده می‌شود.